

Kurs dla Animatorów Czasu Wolnego

Lekcja 4

Temat:

Psychologia pracy animatora

Rozdział 4. Podstawy psychologii człowieka

Autor: mgr Agnieszka Matejuk

4. Podstawy psychologii potrzeb człowieka

część I – informacje ogólne

„Część pierwsza: Informacje ogólne” wprowadza w podstawowe zagadnienia dotyczące psychologii potrzeb człowieka. Na początku przedstawione są definicje ogólne, by wyjaśnić o czym właściwie traktuje temat lekcji. „Encyklopedyczne regułki” tylko pozornie nie dotyczą animatora. Animator pracuje z ludźmi, wpływa na ich działanie, a czasem nawet kształtuje pewne nowe zachowania.

Ważne więc, by był świadomy procesów psychicznych człowieka, które zachodzą podczas wspólnych działań. Znając podstawowe założenia psychologii dotyczące potrzeb człowieka, a przede wszystkim tego, do jakich działań motywuje człowieka chęć ich zaspokojenia, a jakie działania uniemożliwia, animator lepiej może współpracować z nieznanymi mu ludźmi. Warto też zwrócić uwagę na to, jak te same potrzeby są zaspokajane w różny sposób przez ludzi różniących się płcią, wiekiem, stylem życia, miejscem zamieszkania i innymi cechami.

W procesie badawczym, powstało wiele teorii i podziałów dotyczących potrzeb człowieka, niniejsze opracowanie przedstawi kilka wybranych i najbardziej popularnych oraz uzmysłowi te elementy, które są najważniejsze z punktu widzenia pracy animatora.

Integralną częścią opracowanego tematu jest „część II: : praktyczne wykorzystanie teorii potrzeb”.

4.1 Najważniejsze definicje

4.1.1. Psychologia

Psychologia - (od greckiego ψυχή *Psyche* = dusza, i λόγος *logos* = słowo, myśl, rozumowanie) – dosłownie oznacza "naukę o duszy" – „nauka empiryczna, zajmująca się badaniem mechanizmów i praw rządzących zjawiskami psychicznymi oraz zachowaniami człowieka. Psychologia bada również wpływ zjawisk psychicznych na interakcje międzyludzkie oraz interakcję z otoczeniem (...). Nauki, z których czerpie psychologia, to głównie socjologia, antropologia, filozofia i biologia, ale dzięki wypracowaniu własnych metod eksperymentalnych psychologia jest nauką samodzielną. Psychologia zaliczana jest do nauk społecznych, także do nauk humanistycznych. Ostatnio jest także zaliczana do nauk behawioralnych (nauk o zachowaniu) razem z socjologią, etologią, antropologią kulturową, kryminologią, niektórymi działami medycyny (psychiatrią, medycyną behawioralną)”¹.

Rozróżnić możemy psychologię akademicką oraz stosowaną.

Psychologia akademicka obejmująca takie dziedziny jak:

- psychologia poznawcza – zajmująca się procesami poznawczymi (postrzeganiem, myśleniem, wyobrażaniem, pamięcią);
- psycholingwistyka – badająca zdolność nabywania mowy i jej powiązań z innymi procesami psychicznymi;
- psychologia rozwoju człowieka – sprawdzająca rozwój i zmiany mechanizmów psychicznych;
- psychologia osobowości – odpowiedzialna za emocje, procesy motywacji, stałe cechy psychiczne;
- psychologia społeczna – zajmująca się interakcjami i komunikacją międzyludzką, a także wzajemne postrzeganie;
- neuropsychologia – badająca związek procesów psychicznych i funkcjonowanie centralnego układu nerwowego;
- psychofizjologia – badająca fizjologiczne podłoże procesów psychicznych;
- psychologia ewolucyjna – badająca ewolucyjne aspekty mechanizmów psychicznych;
- patopsychologia – zajmująca się zaburzeniami osobowości
- inne: psychologiczne aspekty religii, twórczości naukowej i artystycznej oraz innych obszarów funkcjonowania człowieka.

¹ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Psychologia>, z dn.19.01.2011.

Psychologia stosowana zajmuje się zastosowaniem wiedzy psychologicznej w:

- zaburzeniach procesów psychicznych (psychopatologia), ich diagnozowaniu i leczeniu (psychologia kliniczna) – pokrewną dziedziną medycyny jest psychiatria,
- diagnozie i rehabilitacji osób z uszkodzeniami centralnego układu nerwowego (neuropsychologia),
- korygowaniu zaburzeń relacji społecznych oraz w związkach partnerskich i rodzinie (psychoterapia, psychologia małżeństwa i rodziny),
- psychicznych uwarunkowaniach chorób somatycznych, promocji zdrowia i działań praktycznych na terenie medycyny (psychologia zdrowia)
- wymiarze sprawiedliwości (psychologia sądowa),
- problemach szkolno-wychowawczych, funkcjonowaniu instytucji szkolnych i wychowawczych (psychologia wychowawcza),
- organizacjach (psychologia organizacji) i przedsiębiorstwach (psychologia pracy),
- zachowaniach ekonomicznych ludzi (psychologia ekonomiczna),
- w wojsku, sporcie, wyznaniach i w wielu innych obszarach.

Zatem psychologia:

- **Jest nauką o człowieku.**
- **Jego świadomej i nieświadomej działalności.**
- **To procesy i prawa rządzące zachowaniem ludzkim.**

4.1.2. Potrzeba

Potrzeba: różne definicje:

Potrzeba, stan w którym jednostka odczuwa chęć zaspokojenia jakiegoś braku, np. w zapewnieniu sobie warunków życia, utrzymaniu gatunku, osiągnięciu pozycji społecznej i in. (W. Okoń).

Stan osobnika, będący odchyleniem od jego optimum życiowego (W. Szewczuk).

"...potrzebę jakiegoś przedmiotu Y można określić najogólniej jako właściwość osobnika X polegającą na tym, że osobnik X bez przedmiotu Y nie może normalnie funkcjonować, tj. uzyskać optymalnej sprawności w zachowaniu siebie i gatunku oraz w zapewnieniu własnego rozwoju." (K. Obuchowski)

Różne rodzaje zależności między procesami życiowymi człowieka oraz jego zachowaniem się a układem jego środowiska i aktualnej sytuacji, których jest on elementem wyróżnionym. (T. Tomaszewski).

Stan braku, którego uzupełnienie stanowi niezbędny warunek egzystencji i rozwoju istot żywych, to odczuwany przez jednostkę stan braku czegoś, co w związku ze strukturą organizmu, indywidualnym doświadczeniem oraz miejscem jednostki w społeczeństwie, jest niezbędne do utrzymania jej przy życiu, umożliwienia jej rozwoju, utrzymania określonej roli społ., zachowania równowagi psychicznej; termin używany także w znaczeniu: motywacja, popęd, instykt".² Pojęcie potrzeby uściślone zostało i zastosowane na terenie ekonomii politycznej. Stąd przejęła je psychologia, poszukująca trafniejszego ujęcia tych zjawisk, które dotychczas określano jako instynkty lub popędy instyktowe. (J. Reykowski).

Potrzeba psychiczna – „stan osoby doznającej poczucie niespełnienia (napięcie motywacyjne), czyli frustrację potrzeb, działający jako czynnik motywujący, skłaniający zatem jednostkę do aktywności, które mogą tę potrzebę zaspokoić. Inaczej - odczuwalny brak czegoś, który powoduje, że podejmuje się działania zmierzające do zapełnienia tego braku.

Potrzeba prowokuje dwojaką motywację: psychiczną (przeżycie!) i rzeczową (dążenie do przedmiotowego zaspokojenia).

² www.encyklopedia.pwn.pl, z dn. 19.01.2011.

Hierarchia potrzeb – potrzeby ludzkie można ustawić w pewnej kolejności. Najogólniej można wyróżnić potrzeby niższego rzędu i potrzeby wyższe. Warunkiem przejścia człowieka do potrzeb wyższego rzędu, jest zaspokojenie potrzeb niższego rzędu. Często zaspokojenie jednej potrzeby, powoduje powstanie nowej. Hierarchia potrzeb jest indywidualna i zmienna w czasie.

Na zmianę hierarchii potrzeb wpływ mają m.in.: osobowość, wiek, płeć, aktualny stan zaspokojenia potrzeb, poziom zadowolenia, sytuacja rodzinna, sytuacja zawodowa

Źródła potrzeb – możemy wyróżnić następujące czynniki wpływające na ludzkie potrzeby:

- 1) organizm człowieka – jego właściwości fizjologiczne, psychiczne i duchowe.
- 2) społeczeństwo (życie społeczno gospodarcze) - może rozbudzać, kształtować, pomagać w zaspokajaniu potrzeb.
- 3) środowisko przyrodnicze i warunki klimatyczne.

Cechy potrzeb: potrzeby są

- różnorodne
- zmiennie w czasie i przestrzeni
- nieograniczone ilościowe
- niemierzalne
- stale się odnawiają

POTRZEBY LUDZKIE:

- To brak czegoś, co jest potrzebne człowiekowi do życia i rozwoju.
- To pragnienia, chęci, odczucia, które człowiek stara się zaspokajać.
- To przejaw zależności człowieka od otoczenia. Część z nich ma charakter obiektywny, a część subiektywny. Część z nich jest uświadomiona, a część nieuświadomiona.
- Potrzeby rodzą skutki - brak zaspokojenia potrzeby wprowadza jednostkę w stan napięcia psychicznego i pcha do działania w kierunku zaspokojenia potrzeby.
- Źródłem potrzeb są fizyczne i duchowe wymagania ludzkiego organizmu, wynikają one także z uczestnictwa człowieka w życiu gospodarczym i społecznym.
- To właściwość organizmu ludzkiego sprawiająca, że człowiek nie może normalnie funkcjonować (wykorzystywać swoich zdolności w działaniu) i rozwijać się bez określonych warunków.
- Pobudzenie potrzeby następuje wtedy, kiedy między oczekiwaniem jednostki a zaistniałą sytuacją powstaje rozbieżność.

4.1.3. Motywacja

Motywacja – „stan gotowości istoty rozumnej do podjęcia określonego działania, to wzbudzony potrzebą zespół procesów psychicznych i fizjologicznych określający podłoże zachowań i ich zmian. To wewnętrzny stan człowieka mający wymiar atrybutowy. Procesy motywacyjne ukierunkowują zachowanie jednostki na osiągnięcie określonych, istotnych dla niej stanów rzeczy, kierują wykonywaniem pewnych czynności tak, aby prowadziły do zamierzonych wyników”.³

Motywacja to zespół motywów: **motyw** jest przeobrażoną formą emocji, przeobrażoną w ten sposób, że ukierunkowuje ludzkie działanie. Motyw oznacza takie zjawiska jak: chęć, pragnienie, zamiar, zainteresowanie, obawa przed czymś.

Rodzaje motywacji – wyróżnia się motywację wewnętrzną i zewnętrzną. Wewnętrzna wynika z chęci zaspokojenia własnych potrzeb przez człowieka. Natomiast zewnętrzna występuje wówczas, gdy człowiek świadomy kar i nagród, decyduje się na zaspokojenie danej potrzeby. Zewnętrzna motywacja może więc być negatywna (gdy człowiek działa głównie w celu uniknięcia kary) lub pozytywna (działanie prowadzi człowieka do nagrody).

³ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Motywacja>, z dn.19.01.2011

Motywowanie – wzbudzenie w człowieku chęci do działania. Im silniejsza jest motywacja, tym większy jest aktywność. To „proces świadomego i celowego oddziaływania na motywy postępowania ludzi poprzez stwarzanie środków i możliwości realizacji ich systemów wartości i oczekiwań dla osiągnięcia celu motywującego”(A. Kozdrój, 1990).⁴

Cechy procesów motywacyjnych:

- mają kierunek (pobudzają do osiągnięcia przedmiotu pragnień lub do uniknięcia źródła obaw)
- posiadają natężenie (zmiany w zachowaniu np. przyrost lub spadek sił do działania)
- towarzyszą im stany emocjonalne: dodatnie (przyjemność) i ujemne (przykrość).

MOTYWACJA:

- **stan gotowości do działań**
- **jest wewnętrzną siłą, instynktem, przeżyciem**
- **jest psychicznym procesem regulacji - wpływa na przebieg procesów umysłowych i steruje działaniami w ten sposób, aby zapewnić równowagę między jednostką a otoczeniem oraz jej rozwój.**

4.2. Piramida potrzeb wg Maslowa

Abraham Harold Maslow był amerykańskim psychologiem, jednym z najważniejszych przedstawicieli nurtu psychologii humanistycznej i psychologii transpersonalnej. Inspirował się osiągnięciami szkoły stosunków społecznych Eltona Mayo, według której postawił on hipotezę, że człowiek w swoim działaniu dąży do zaspokojenia zespołu potrzeb, zaś potrzeby te tworzą logiczną hierarchię. Stworzona przez niego w latach 70-tych XX wieku piramida potrzeb, jest jedną z najbardziej znanych i najczęściej używanych w badaniach koncepcją wyjaśniającą mechanizm działania systemu motywacji człowieka. Maslow połączył potrzeby ludzkie w pewne grupy, a następnie uporządkował je kolejności od najbardziej podstawowych (wynikających z funkcji życiowych), do potrzeb wyższego poziomu, które aktywizują się dopiero po zaspokojeniu niższych. Kiedy człowiek nie odczuwa potrzeb biologicznych i fizjologicznych, wówczas może skupić się na wyższych celach.

Biorąc pod uwagę fakt, iż potrzeby warunkują ludzkie życie, że poprzez potrzeby kształtuje się sposób życia, systemy wartości, relacje z innymi ludźmi, należy z uwagą zapoznać się z hierarchią potrzeb stworzoną przez Maslowa. Należy pamiętać, iż hierarchia ta, opiera się na tym, iż człowiek działa kierując się nie emocjami, a właśnie dążeniem do zlikwidowania poczucia braku.

Maslow zaczął od rozróżnienia potrzeb na niższego i wyższego rzędu. Do potrzeb niższego rzędu zaliczył potrzeby fizjologiczne oraz bezpieczeństwa, natomiast do potrzeb rzędu wyższego: potrzebę afiliacji, szacunku i uznania, samorealizacji.

Potrzeby fizjologiczne są to najbardziej podstawowe potrzeby: przetrwania, zaspokojenia głodu, pragnienia, tlenu, snu, prokreacji (przedłużenia gatunku) czy biologicznego funkcjonowania człowieka. Obejmują także kwestie wyglądu, ubrania. To najbardziej niezbędne kwestie, by człowiek istniał jako organizm i rozwijał się jako osoba, Potrzeby te są kategorię, ale nie zawsze jednoznaczne (głód może sygnalizować brak pożywienia lub uczucie niepokoju). Jeżeli podlegają deprivacji⁵, kierują całą uwagę na ich natychmiastowe zaspokojenie. Część tych potrzeb człowiek zaspokaja samodzielnie, a niektóre wymagają pomocy środowiska. Jeżeli są zaspokajane systematycznie, organizm uruchamia kolejne potrzeby – bezpieczeństwa.

Potrzeby bezpieczeństwa to potrzeby środowiska psychicznego i emocjonalnego. Obejmują one między innymi takie elementy, jak zapewnienie sobie bezpieczeństwa, schronienia (mieszkania), poczucia stabilności, ochrony, porządku, sprawiedliwości, wyeliminowania zagrożeń, ochrony przed krzywdą fizyczną i emocjonalną, potrzeby dbania o zdrowie, życia wolnego od trosk materialnych.

⁴ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Motywowanie>, z dn.19.01.2011.

⁵ deprivacja - *psychol.* stan psychiczny wynikający z braku zaspokojenia jakiejś istotnej potrzeby człowieka - biologicznej, sensorycznej, emocjonalnej, kulturowej lub społecznej (słownik polski).

W organizacji zaspokojenia tych potrzeb pomaga środowisko. Następuje to między innymi poprzez zatrudnienie, świadczenia socjalne, emerytalne, zdrowotne, prawo. Potrzeby te mogą być deprywowane przez w chaos, niestabilne otoczenie, konflikty społeczne, deficyty ekonomiczne i inne.

Zaspokojenie potrzeb bezpieczeństwa pozwala na rozwinięcie potrzeby miłości i przynależności do grupy.

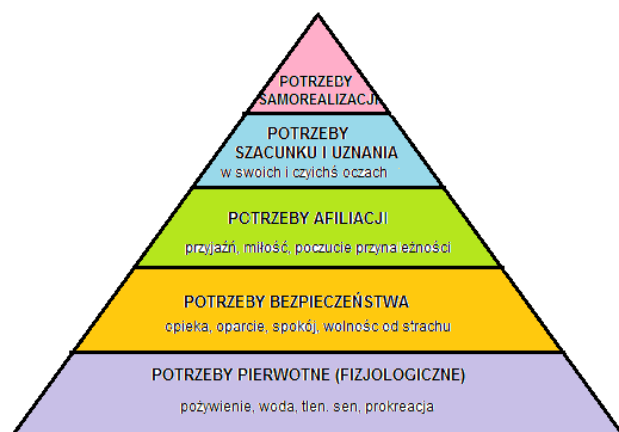
Potrzeby afiliacji odnoszą się do relacji człowieka z otoczeniem. Są to potrzeby nawiązywania bliskich kontaktów z ludźmi. Obejmują między innymi potrzebę miłości, przyjaźni, przywiązania, akceptacji, porozumiewania się. Potrzeby te w większości zaspokajane są przez rodzinę i najbliższych znajomych, jednakże również środowisko może odgrywać w ich zaspokojeniu dużą rolę. Przyjaźnie w pracy, szkole, grupie i poczucie przynależności pozytywnie wpływają na efektywność działań człowieka na danej płaszczyźnie. Niezaspokojenie potrzeb z tego poziomu może doprowadzić do zamknięcia się w sobie poczucia samotności, chęci odnajdywania ludzi (niekoniecznie dla niego dobrych) i sytuacji (także niepożądanych, mogących co niekorzystnie odbić się na funkcjonowaniu człowieka oraz konieczność zmodyfikowania otoczenia pod kątem oczekiwanego zaspokojenia.

Potrzeby szacunku i uznania to potrzeby zyskania uznania we własnych oczach i oczach innych ludzi, pewne poczucie niezależności. Poczucie braku szacunku wywołany niską oceną naszego zachowania wystawioną przez innych, zajmowaniem mało satysfakcjonującej pozycji społecznej, niedostatkiem sił, prestiżu i sukcesu, mogą spowodować dyskomfort na tyle silny, że nie wystarczają uczucia bliskich. Ważne staje się by inni dostrzegali profesjonalizm i doceniali go. Potrzeby te mogą być zaspokojone w organizacji między innymi poprzez publiczne pochwały ze strony środowiska, przełożonych (kierownictwa, nauczycieli, liderów grupy, w tym animatorów) oraz uznanie w zespole, grupie.

Potrzeba samorealizacji znajduje się na samym szczycie hierarchii. Nie można jej zaspokoić. Człowiek wyznacza cele, ale najważniejsze jest nie osiągnięcie ich, a samo dążenie. **Potrzeby samorealizacji dotyczą rozwoju osobistego, poczucia odnoszenia sukcesu, zaspokajania własnych ambicji.** Przede wszystkim potrzeby te wynikają z dążenia jednostki do zajmowania się tym, do czego czuje powołanie. To potrzeby związane z pełnym wykorzystaniem własnego potencjału i osiąganiem celów, które przynoszą satysfakcję. Potrzeby te dają możliwość ciągłego indywidualnego doskonalenia. Są to potrzeby, które nigdy nie będą w 100% zaspokojone. Wynika to z faktu, iż ambicje ludzkie nie mają granic. Zaspokajając jedną potrzebę, ciągle pojawiają się kolejne stanowiące o rozwoju jednostki. , także potrzebę nabywania wiedzy, zrozumienia świata, poszukiwania doznań estetycznych. Potrzeby tego poziomu zaspokajane są w głównej mierze przez działania indywidualne.

Oprócz wymienionych pięciu potrzeb, **Maslow wyróżnił również tzw. potrzeby dodatkowe.** Przez potrzeby dodatkowe należy rozumieć takie, które mogą ujawniać się tylko u niektórych ludzi np.: **potrzeba wiedzy, zrozumienia świata, poszukiwania doznań estetycznych.**

Można oczywiście zarzucić Maslowowi uproszczone podejście: nie wszyscy ludzie zaspokajają potrzeby w podanej kolejności. Niektóre czynniki mogą zaspokajać wiele potrzeb jednocześnie. Mimo to, teoria Maslowa zyskała sobie najwięcej zwolenników.

Rys. 1. Piramida potrzeb wg Maslowa

4.3. Siedem potrzeb wg Malinowskiego

Bronisław Kasper Malinowski był polskim antropologiem⁶ społecznym i ekonomicznym, podróżnikiem a także etnologiem, religioznawcą i socjologiem. Stworzył on podstawy teorii funkcjonalistycznej oraz tzw. brytyjskiej antropologii społecznej. W miejsce antropologii "gabinetowej" wprowadził nowy styl pracy terenowej (długotrwałe i głębokie zetknięcie z badaną społecznością). W badaniach antropologicznych skupiał się na analizie funkcji, wyjaśnieniu faktów antropologicznych poprzez rolę, jaką odgrywają w integralnym systemie kultury⁷, a także w zaspokajaniu potrzeb członków społeczeństwa.

Teoria Malinowskiego oparta na podejściu antropologicznym, mówi o tym, iż człowiek posiada pewną liczbę wrodzonych predyspozycji - "podstawowych potrzeb", na których nadbudowuje się kultura. W tym ujęciu **konieczność zaspokojenia potrzeb prowadzi do różnych reakcji kulturowych**, a kultura jest ogromnym aparatem do zaspokojenia potrzeb i zespołem reakcji na te potrzeby. Opisuując kulturę należy opisać warunki, jakie muszą być spełnione aby zbiorowość była w stanie przetrwać.

Malinowski wyróżnił siedem potrzeb, którym odpowiada siedem imperatyw kulturowych.

7 potrzeb wg Malinowskiego, to:

- **metabolizm**
- **reprodukcja**
- **odpowiednie warunki fizyczne**
- **bezpieczeństwo**
- **ruchliwość**
- **rozwój**
- **zdrowie.**

Odpowiadają im następujące imperatywy kulturowe:

- **zaopatrzenie**
- **małżeństwo i rodzina (system pokrewieństwa)**
- **mieszkanie i ubranie**
- **ochrona i obrona**
- **aktywność i komunikacja**
- **przyuczanie i szkolenie**
- **higiena.**

Twierdził także, że „**ludzie są w swoich działaniach motywowani przez potrzeby** dwojakiego rodzaju: **pierwotne**, związane z ich naturą biologiczną, oraz **wtórne**, związane z ich naturą społeczną, faktem współżycia z innymi ludźmi w społeczeństwie.

Ludzkie potrzeby są zaspokajane przez instytucje, czyli zbiorowości ludzi powiązanych wspólnym zadaniem, wspólnymi regułami i dysponujących wspólnymi urządzeniami technicznymi. Każda instytucja składa się z: zasady naczelnej (założonych celów, centralnych wartości), personelu, norm (technicznych lub powinnościowych), urządzeń materialnych, działań podejmowanych przez personel i funkcji, jaką realnie pełni.

Na **potrzeby pierwotne** odpowiada pierwotna organizacja instytucjonalna:

- instytucje zaopatrzenia w żywność
- pokrewieństwa, małżeństwa i reprodukcji

⁶ Antropologia (z greckiego "ánthropos" - człowiek, "logos" - nauka), biologiczna nauka porównawcza o człowieku, jego pochodzeniu (antropogeneza), rozwoju osobniczym i rodowym oraz zróżnicowaniu rasowym. (źródło: encyklopedia powszechna).

⁷ Kultura (z łac. colere = "uprawa, dbać, pielęgnować, kształcenie") – termin ten jest wieloznaczny, pochodzi od łac. cultus agri ("uprawa ziemi"), interpretuje się go w różny sposób przez przedstawicieli różnych nauk. Kulturę można określić jako ogół wytworów ludzi, zarówno materialnych, jak i niematerialnych: duchowych, symbolicznych (takich jak wzory myślenia i zachowania). (źródło: <http://www.naukowy.pl>).

- ochrony i obrony przed zagrożeniami.

Na **potrzeby wtórne** odpowiadają: instytucje prawne, ekonomiczne, wychowawcze i polityczne. Sens każdej instytucji jest zrozumiały tylko w kontekście całego swego systemu, w którym występuje”.⁸

Malinowski tak jak i Maslow, uważał, że **zaspokajanie jednych potrzeb zależy od innych**.

Przedstawił trzy poziomy: biologiczny, struktury społecznej i symboliczny. Na każdym poziomie można wyróżnić podstawowe potrzeby, wymogi i przeżycia, których wypełnienie jest warunkiem zdrowia fizycznego, istnienia spójności strukturalnej i jedności kulturowej. Każdy poziom systemu cechuje się własnymi, odrębnymi wymogami i procesami zaspokajającymi te potrzeby. Najniżej hierarchii znajdują się systemy biologiczne, po nich urządzenia struktury społecznej, a na najwyższym poziomie systemy symboliczne.

Poziom struktury społecznej obejmuje: produkcję i dystrybucję dóbr konsumpcyjnych, społeczną kontrolę i regulację zachowań, kształcenie ludzi w kwestiach tradycji i umiejętności, prawo i władzę)

Poziom struktury symboliczny obejmuje: symbole dostarczające informacje niezbędne do przystosowania się do środowiska, poczucia kontroli nad ludzkim losem i zdarzeniami przypadkowymi, symbole dostarczające członkom społeczeństwa poczucie „wspólnego rytmu” w życiu i codziennych czynnościach.⁹

4.4. Inne teorie potrzeb

Teoria H.A.Murray'a

Henry A. Murray oparł swoją metodę na własnej teorii osobowości. Przyjął on, że **interakcje danej osoby ze środowiskiem są efektem oddziaływania środowiska oraz efektem posiadanego przez jednostkę unikalnego zespołu potrzeb, postaw i wartości**. Zespoły potrzeb budują obraz osobowości badanego.

Potrzeby to:

- specyficzne siły, organizujące spostrzeganie, kierunek uwagi i zachowanie, emocje, reakcje w taki sposób, aby możliwe było przekształcenie danej sytuacji w satysfakcjonującą.
- są związane z pragnieniem posiadania własności, prestiżu, wiedzy, władzy, osiągnięć,
- są związane z obdarzaniem i odbieraniem uczuć, miłością, zależnością, pragnieniem wolności, zmiany, zabawy, etc.
- dzielą się na:
 - podstawowe - wrodzone dla każdej osoby: oddychania, jedzenia, picia, seksu. Potrzeby nie funkcjonują jako osobne "napędy" zachowania, ale organizują się w specyficzne grupy.
 - wtórne
- mogą pozostawać w konflikcie wobec siebie
- naciski ze strony środowiska współdeterminują zachowanie.

Murray wyróżnił 27 potrzeb psychicznych: (nie jest to lista zamknięta)

- 1) potrzebę bezpieczeństwa jako tendencję do unikania psychicznego urazu
- 2) ze strony innych
- 3) we własnych oczach
- 4) potrzebę poniżania się
- 5) potrzebę wyczynu
- 6) potrzebę stowarzyszenia się, afiliacji
- 7) potrzebę agresywności
- 8) potrzebę autonomii
- 9) potrzebę kompensacji
- 10) potrzebę uległości
- 11) potrzebę usprawiedliwiania się

⁸ [http://pl.wikipedia.org/wiki/Bronis%C5%82aw_Malinowski_\(antropolog\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Bronis%C5%82aw_Malinowski_(antropolog)), z dn. 19.01.2011.

⁹ <http://wiedzaiedukacja.eu/archives/19877>, z dn.20.01.2011.

- 12) potrzebę dominowania
- 13) potrzebę uzewnętrzniania swojej osobowości i ekshibicjonizmu
- 14) potrzebę żywienia i opiekowania się
- 15) potrzebę porządku
- 16) potrzebę zabawy
- 17) potrzebę odrzucania i izolacji
- 18) potrzebę przyjemnych doznań zmysłowych
- 19) potrzebę seksualną
- 20) potrzebę doznawania opieki i oparcia
- 21) potrzebę rozumienia
- 22) potrzebę nabywania
- 23) potrzebę poznawczą
- 24) potrzebę tworzenia
- 25) potrzebę informowania innych
- 26) potrzebę doznawania aprobaty i uznania ze strony innych
- 27) potrzebę zatrzymywania.

Wiliam I. Thomas ustalił minimalną liczbę potrzeb, które muszą być zaspokojone, aby człowiek mógł normalnie funkcjonować. Wyróżnił on cztery zasadnicze potrzeby człowieka:

- potrzebę bezpieczeństwa,
- potrzebę uznania,
- potrzebę przyjaźni,
- potrzebę nowych doświadczeń.

Teoria K. Zagórskiego

Za Maslowem rozróżnia dwa rodzaje potrzeb:

- 1) potrzeby wynikające z niedostatku
- 2) potrzeby ludzkiego rozwoju.

Potrzeby z niedostatku:

- są podstawowe (pierwotne), wspólne dla całego ludzkiego gatunku.
- człowiek nie nabywa tych potrzeb, nie „uczy się” ich, lecz „obudowuje” je odpowiednim zachowaniem, stosownie do panujących obyczajów, stosunków społecznych i kultury; np. małżeństwo odpowiada potrzebie prokreacji
- można podzielić na:
 - 1) potrzeby zaspokajające różnego rodzaju głody fizjologiczne (jedzeniowy, seksualny, przestrzeni, snu etc.).
 - 2) potrzeby bezpieczeństwa (schronienia, ochrony przed agresją etc.)
 - 3) potrzebę przynależności (afiliacji) i identyfikacji (przyjaźni, wymiany myśli, życia społecznego i towarzyskiego etc.)
 - 4) potrzebę szacunku (wobec samego siebie i uznania u innych) oraz miłości (uczuciowego oparcia).
- Niezaspokojenie potrzeb niedostatku powoduje choroby, np. staje się przyczyną nerwic.

Potrzeby rozwoju:

- to potrzeby istnienia
- to potrzeby-aspiracje
- stanowią indywidualną (a nie „gatunkową”) właściwość jednostki ludzkiej
- realizuje się przez osiągnięcie określonych wartości
- potrzeba samourzeczywistnienia (samorealizacji), wyrażająca się w potrzebach: twórczości, wiedzy (informacji), piękna. To potrzeby rozwoju kulturalnego: pragnienie wiedzy, piękna, twórczości na miarę każdego człowieka, nawet pozbawionego wykształcenia szkolnego
- stopień zaspokajania potrzeb rozwoju jest uwarunkowany przez:
 - uzdolnienia jednostki (np. określony talent)
 - wiek (np. nasilenie pragnień ludycznych lub występowanie potrzeb metafizycznych)
 - stosunki społeczno-ekonomiczne (np. potrzeba czasu wolnego).
- nie ustają w toku zaspokajania, lecz wręcz przeciwnie — potęgują się, dostarczając coraz doskonalszej ekspresji i realizacji osobowości.

Teoria T. Tomaszewskiego¹⁰

Potrzeby są to różne rodzaje zależności między procesami życiowymi człowieka oraz jego zachowaniem się a układem jego środowiska i aktualnej sytuacji, których jest on elementem wyróżnionym.

Wyróżnił potrzeby obiektywne i subiektywne oraz wewnętrzne i zewnętrzne.

Subiektywne - wewnętrzne - te, które człowiek odczuwa czując niepokój, brak czegoś w sensie nieokreślonym; bądź wyraźnie zdaje sobie sprawę, czego mu brak. Są wyrazem zależności wzajemnych zachodzących między różnymi czynnościami człowieka. Do tej grupy należą potrzeby **fizjologiczne** (pokarmowe, wydzielnicze, potrzeba snu, wypoczynku itp.) oraz **psychiczne** (potrzeba informacji, bezpieczeństwa, spokoju itp.).

Obiektywne - zewnętrzne - to takie potrzeby danej osoby, z których inni ludzie lepiej zdają sobie sprawę niż ona sama. Są wyrazem zależności człowieka, a także poszczególnych jego czynności od jego otoczenia. W tej grupie możemy wyróżnić potrzeby **biologiczne**, stanowiące wyraz zależności człowieka od otoczenia fizycznego i biologicznego oraz **potrzeby społeczno - kulturalne**, które są wyrazem zależności człowieka od obecności w jego otoczeniu innych ludzi, instytucji społecznych, kulturalnych, administracyjnych, a także przedmiotów użytku.

Zaspokojenie potrzeb pierwotnych np. u małego dziecka - potrzeb biologicznych (głodu, ciepła, wygodnej pozycji) - zadowala je i umożliwia powstanie potrzeb wyższych. W miarę rozwoju psychicznego, uczuciowego, kontaktów społecznych pojawiają się potrzeby psychiczne i stają się one motorem działania. Zaspokojenie podstawowych potrzeb psychicznych umożliwia wpajanie potrzeb wyższych, społecznych.

Potrzeby wpływające na aktywność społeczną (wg. F. Adamskiego¹¹)

- potrzeby osobiste jednostek (społeczne uznanie, prestiż)
- potrzeby społeczne zgłaszane przez środowisko pracy lub zamieszkania, lokalne władze, organizacje społeczne, polityczne, towarzyskie,
- czynniki ogólnospołeczne:
 - potrzeba pomocy materialnej dla ludzi niezdolnych do samodzielnego utrzymania się,
 - potrzeby techniczno-cywilizacyjne społeczności lokalnych dążących do przyspieszenia rozwoju cywilizacyjnego,
 - potrzeby opiekuńczo-wychowawcze,
 - potrzeby twórczego uczestnictwa. .

Inne teorie podziału potrzeb¹²:

Potrzeby podstawowe i dalsze.

- **Potrzeby podstawowe** – te, których zaspokojenie jest konieczne dla utrzymania się człowieka przy życiu. Będą nimi więc potrzeby: żywnościowe, odzieżowe (w naszym klimacie) i mieszkaniowe (w naszym klimacie).
- **Potrzeby dalsze** są to potrzeby, których nie zaspokojenie nie spowoduje śmierci fizycznej człowieka. Niektóre potrzeby dalsze są czasem potrzebami luksusowymi - np. potrzeba posiadania samolotu.

¹⁰ Tadeusz Tomaszewski - jeden z najsłynniejszych polskich psychologów XXw., twórca teorii czynności, nauczyciel psychologii.

¹¹ Franciszek Adamski - socjolog kultury, religii i rodziny. Działalność naukowo – badawczą prowadził w zakresie społecznego nauczania Kościoła, rodziny oraz wychowania i kultury, zwłaszcza w aspekcie jej odniesienia do religii. Jako pierwszy w Polsce przeprowadził badania nad skutecznością oddziaływania treści propagandowych kultury masowej na wzorce i zachowania rodziny.

¹² <http://www.zset.pl/edu/node/19>, z dn.20.01.2011.

Potrzeby fizyczne i psychiczne.

Człowiek jako istota fizyczno-duchowa odczuwa zarówno potrzeby fizyczne, jak i psychiczne, które czasem mogą się wzajemnie splatać (np. czystego jedzenia, estetycznego ubrania itd.).

Potrzeby materialne i kulturalne.

Podział ten jest zbliżony treściowo do poprzedniego i podobnie jak w poprzednim przypadku, nie da się ustalić ścisłej granicy między obu typami potrzeb.

Potrzeby obiektywne i subiektywne.

- **Subiektywne** – (wewnętrzne) wynikające z osobistych odczuć
- **Obiektywne** – (zewnętrzne) bezstronne, niewynikające z uprzedzeń.

Potrzeby jednorazowe i powtarzalne.

- **Jednorazowe** - ujawnione tylko raz w jakimś okresie czasu (np. samochód, uzyskanie wykształcenia).
- **Powtarzalne** - powtarzające się z mniejszą lub większą częstotliwością (żywność, odzież).

Potrzeby komplementarne i substytucyjne.

- **Komplementarne**- żeby zaspokoić jedną potrzebę trzeba zaspokoić drugą potrzebę, która jest uzupełnieniem pierwszej.
- **Substytucyjne**- brak możliwości zaspokojenia jednej potrzeby powoduje powstanie pokrewnej potrzeby, którą można zaspokoić.

Potrzeby indywidualne i zbiorowe.

- **Indywidualne** - pojedynczej osoby.
- **Zbiorowe** - wynikające z przynależności do grupy.

Potrzeby naturalne i wyższego rzędu.

- **Potrzeby naturalne** (zwane fizjologicznymi, elementarnymi) związane są z warunkami biologicznego bytu człowieka, z fizjologicznymi czynnościami organizmu. Należą do nich m.in. konieczność odżywiania się, ubierania, zamieszkania i odpoczynku. Związane są one z utrzymaniem człowieka przy życiu i zachowaniem sprawności organizmu. Zaspokojenie lub niezaspokojenie potrzeb fizjologicznych stanowi warunek życia biologicznego oraz psychicznego człowieka.
- **Potrzeby wyższego rzędu** (zwane psychicznymi, wtórnymi) wynikają z psychiki człowieka, z jego stosunku do środowiska i otoczenia społecznego. Istotną potrzebą psychiczną jest np. potrzeba kontaktu, której zaspokojenie jest warunkiem uzyskania poczucia wewnętrznego bezpieczeństwa, niezaspokojenie zaś wiąże się z niepokojem i poczuciem zagrożenia. Potrzeby te powstają w wyniku oddziaływania środowiska na człowieka, są jakby zbudowane na potrzebach elementarnych. Należą tu m.in. także potrzeby z zakresu wychowania i oświaty, kultury, turystyki oraz potrzeby związane ze stowarzyszaniem się, prestiżem i uznaniem. W ramach potrzeb psychicznych szczególne znaczenie mają potrzeby związane z rozwojem i ekspansją człowieka. Przejawiają się one ustawiczną aktywnością wobec świata zewnętrznego, wywieraniem nań wpływu.

Potrzeby potencjalne i efektywne.

- **Potencjalne** – te, których nie można zaspokoić z różnych przyczyn.
- **Efektywne** - te, które muszą być zaspokojone.

Potrzeby teraźniejsze i przyszłe.

- **Teraźniejsze** - potrzeba w danej chwili (np. potrzeba snu).
- **Przyszłe** - potrzeba, która może wystąpić w przyszłości.

4. 5. Psychologia potrzeb dziecka

Potrzeby dzieci – tak jak i w przypadku definicji potrzeb człowieka (dorosłego), **potrzeby dziecka są to czynniki dynamizujące jego zachowanie**, stanowią źródło jego aktywności. Tak samo można tu

przytoczyć najbardziej popularną teorię - Piramidę Masłowa. Jedynie zmienić należy w kilku kwestiach jej rozwinięcie i wy tłumaczenie.

Tak jak w przypadku dorosłych, dzieci o zbliżonym wieku i poziomie rozwoju przejawiają podobne potrzeby psychofizyczne. Nie są one identyczne, gdyż każdy człowiek (więc dziecko) jest inny, ma inne nasilenie potrzeb, hierarchię ważności, sposoby zaspokajania, umiejętności rezygnacji z zaspokajania i reagowania w razie niezaspokojenia potrzeby.

Potrzeby dzieci będą zatem dzielić się na¹³:

- 1) **biologiczne – (fizyczne, pierwotne)** - w przypadku małych dzieci potrzeby też muszą być pod kontrolą rodziców i osób dorosłych. Małe dziecko nie jest w stanie samodzielnie pożywić się i napić. Rodzice i osoby, które mają wpływ na wychowanie dziecka, muszą troszczyć się o jego zdrowie, zapewnić prawidłowy rozwój.
- 2) **psychiczne** - są to potrzeby bardziej zróżnicowane i mniej dotyczące fizjologii człowieka (aczkolwiek ściśle z nią związane). Za Haliną Filipczuk¹⁴ do najważniejszych potrzeb psychicznych możemy zaliczyć:
 - **bezpieczeństwa** – jest to jedna z najważniejszych potrzeb psychicznych każdego człowieka. Niezaspokojenie tej potrzeby powoduje nie tylko doraźne przeżycia lękowe, prowadzi może do trwałych zaburzeń w funkcjonowaniu układu nerwowego, co skutkować będzie zaburzeniami w funkcjonowaniu emocjonalnym i społecznym, a nawet sferę poznawczą człowieka. Tu także ogromną rolę odgrywa najbliższe środowisko dziecka.
 - **przynależności** – pierwszą grupą społeczną z jaką styka się dziecko jest jego rodzina. To ona w najpełniejszy sposób zaspakaja potrzebę bezpieczeństwa, bliższego kontaktu emocjonalnego a także wiele innych potrzeb. Dziecko jest w dużej mierze zależne całkowicie od rodziców, gdyż samodzielnie nie jest w stanie zadbać o siebie. Potrzeba podporządkowania jest jednak zgodna z potrzebami dziecka do pewnych granic, które wyznacza przede wszystkim wiek dziecka (im dziecko starsze, im bardziej samodzielne), samoświadomość (dojrzałość emocjonalna), charakter, wzorce kulturowe (społeczne). Dziecko wraz ze wzrostem i rozwojem odczuwa potrzebę przynależności do innych grup: grupy rówieśniczej, klasowej, sąsiedzkiej. Wybierając grupę także kieruje się potrzebą znalezienia miejsca, w którym będzie mogło zaspokajać swoje potrzeby.
 - **kontakt** - kontaktu, ujawnia się jako jedna z pierwszych potrzeb psychicznych u małego dziecka, przeważnie w postaci silnej potrzeby bliskości z osobą dorosłą, przeważnie matką. Początkowo jest to jednostronne (dorosły troszczy się o dziecko), z czasem jednak zaczyna być dwustronne (dziecko uczy się okazywać, wyrażać swoje uczucia). Z wiekiem, dziecko wchodzi w relacje z innymi ludźmi, którzy mogą stać się ważniejsi niż rodzice.
 - **akceptacji** – każdy człowiek potrzebuje czuć się akceptowany i podziwiany w rodzinie, grupie, środowisku. Dziecko, które jest umiejętnie chwalone, czuje się dobrze, lubi siebie, jest zmotywowane do działania. Młodzi ludzie w okresie dorastania, z powodów „szalejących hormonów” mają często problemy z samoakceptacją. Ich krytycyzm wobec własnej osoby jest na tyle duży, że bez wsparcia z zewnątrz może przynieść niebezpieczne konsekwencje.
 - **poznawcza** - małe dziecko eksploruje otoczenie, nie zna konsekwencji pewnych działań i wymaga szczególnego dozoru dorosłych. dodatkowo zadaniem dorosłego jest umożliwienie dziecku poznawania świata (poprzez rozmowy, wyjaśnienia, udostępnienie zabawek edukacyjnych itp.)
 - **aktywności** – u dziecka ściśle łączy się z potrzebą poznawczą. Opiekunowie muszą kontrolować aktywność dziecka (stymulować lub hamować- zależnie od temperamentu dziecka)
 - **samodzielności** – tu opiekunowie muszą uważać by nie być nadopiekuńczy i nie wyręczać dziecka, ale także by nie wymagać od niego za dużo samodzielności. Z kolei młodzież w wieku dorastania dąży przede wszystkim do uzyskania przywilejów związanych z samodzielnością, rozumianą jako możliwość decydowania o sobie

¹³ http://www.ko.olsztyn.pl/elblag/WYCHOW_I_PROF/Potrzeby_psychiczne_dzieci.htm, z dn.20.01.2011.

¹⁴ H. Filipczuk „Potrzeby psychiczne dzieci i młodzieży”, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1980.

- **posiadania** – dzieci tak jak i dorośli pragną mieć różne przedmioty – użytkowe, lub takie „dla samej przyjemności ich posiadania”. Dorośli muszą zadbać o ukształtowanie pozytywnych postaw wobec posiadanych rzeczy (szacunku, umiejętnego wykorzystywania, celowości)
- **seksualna** – jest jedną z potrzeb biologicznych, w formie ukształtowanej występuje dopiero u ludzi dorosłych, ale już w wieku dorastania zaczyna odgrywać ważną rolę w życiu młodego człowieka i w kształtowaniu jego osobowości. Zadaniem dorosłych jest właściwe przekazanie informacji na temat różnic płciowych, przemian fizjologicznych (szczególnie w fazie dojrzewania), relacji damsko-męskich.
- **sensu życia** – człowiek dorosły rozumie idee życia, natomiast dziecko nie jest w stanie pojąć sensu istnienia pewnych rzeczy i zjawisk, a co dopiero tak skomplikowanej kwestii jak życie.

M. Winiarski dzieli potrzeby dziecka na:

- 1) egzystencjalne – najbardziej podstawowe t.j.: biologiczne, organiczne, fizjologiczne, materialne, bytowe.
- 2) psychiczne (emocjonalne) – świadczące o wielostronnym rozwoju dziecka i możliwości osiągnięcia sukcesów. To potrzeby: bezpieczeństwa, miłości, rozrywki, aktywności, twórczości i osiągnięć, poznawania i przeżywania piękna.
- 3) afiliacyjne (społeczne) – świadczą o socjalizacji dziecka – to potrzeba przynależności, kontaktów społecznych, przyjaźni rówieśniczej, współdziałania, uznania, bycia zauważanym, sensu i wartości.

H. Spionek wyróżnia następujące potrzeby psychiczne, które powinny być zaspokajane w środowisku rodzinnym:

- potrzeba pewności i poczucia bezpieczeństwa
- potrzeba solidarności i łączności z bliskimi osobami
- potrzeba miłości
- potrzeba uznania

Legenda:

Najważniejsze zagadnienia

Ważne pojęcia

Bibliografia:

http://img.iap.pl/s/166/7622/Portal/Samorzad_Miasta/Jednostki_organizacyjne/PS/Roznosci/2006_PS_potrzeby_dziecka.pdf
<http://pl.wikipedia.org>
<http://terazpsychologia.blogspot.com/2006/05/emocje-i-motywacja.html>
www.encyklopedia.pwn.pl
www.ko.olsztyn.pl/elblag/WYCHOW_I_PROF/Potrzeby_psychiczne_dzieci.htm
www.pedagogikaspol.286.pl/potrzeby-ludzkie-%E2%80%94-indywidualne-i-spoeczne-cz-i.html
www.profesor.pl/publikacja,12277,Referaty,Potrzeby-emocjonalne-dzieci-w-mlodszym-wieku-szkolnym
www.sciaga.pl/tekst/18391-19-potrzeby_czlowieka
www.zarzyccy.pl/p_piramida-potrzeb-maslowa.html
www.zdrowie.med.pl/psychologia/badania/test.html
www.zset.pl/edu/node/19

4. Podstawy psychologii potrzeb człowieka część II praktyczne wykorzystanie teorii potrzeb

1. Jak „potrzeby” wpływają na pracę animatora

Znając już istotę teorii potrzeb oraz ich próby uporządkowania (hierarchii) niniejszy rozdział spróbuje przedstawić jak potrzeby, ich zaspokojenie oraz trudności w zaspokojeniu wpływają na pracę animatora.

Animator zajmuje się organizacją czasu wolnego ludziom w różnym wieku, różnej płci, o różnych zainteresowaniach, charakterach, wywodzącym się z różnych środowisk, kultur, krajów, grupom mniejszym i większym, czasem jednostkom pojedynczym. Można jednak przyjąć pewne założenia i uogólnienia, które znacznie ułatwią pracę.

1.1. Animacja a potrzeby dzieci i młodzieży

Nauka samodzielnego zaspokajania potrzeb. Głównym "twórcą" potrzeb i metod ich zaspokajania jest społeczeństwo, dziecko uczy się, że poprzez zaspokajanie zapewnia sobie akceptację społeczną i uspołecznienie.

Rozwój potrzeb psychicznych w poszczególnych okresach życia dziecka nie został jeszcze dokładnie zbadany. Większość publikacji twierdzi, iż często dzieci nie zaspokajają swych potrzeb. Przyczyny tego stanu mogą być różne. Niniejsze opracowanie, skupi się jednak na sytuacji, w której dzieci wychowywały się w normalnym środowisku wychowawczym, w którym swobodnie kształtują się potrzeby dziecka i wobec tego jak mogą one wpływać na pracę animatora.

Potrzeby biologiczne - potrzeba pożywienia, wody, tlenu, snu (odpoczynku), potrzeby fizjologiczne. to najbardziej pierwotne potrzeby. Niezaspokojenie ich powoduje duży dyskomfort i odciąga uwagę od innych tematów np. proponowanych zabaw, zajęć i nawet największych atrakcji.

Animatorze pamiętaj:

- **małe dzieci nie zawsze są świadome swoich potrzeb biologicznych.** Małe dzieci będą źle się czuły i nie będą umiały nazwać dlaczego. Warto wówczas zapytać (zawsze krótko i konkretnie!): Czy jesteś głodny? Czy chcesz się napić? Czy musisz siusiu? Czy chcesz odpocząć itp.
- **małym dzieciom szybko zmienia się odczucie**, szczególnie jeśli zmieniają się okoliczności, np.: dokładnie 5 min. po twoim pytaniu czy chciałby soczku i jego negatywnej odpowiedzi, przyjdzie mama malucha i on jej powie, że chce mu się pić. Jego mama będzie ci miała za złe, że nie dbasz o jej dziecko. Cóż tak się zdarza, musisz być czujny i obserwować swoich podopiecznych, a czasem po prostu przyjąć, że rodzic jest największym autorytetem (jego prośby i polecenia posłucha, Twoich może nie chcieć słuchać) i najbezpieczniejszą osobą (może wstydzić się poprosić o coś, sprzeciwić czemuś itp.).
- organizując dzieciom lub młodzieży zajęcia przez dłuższy czas, **zaplanuj przerwę na posiłek i odpoczynek**
- planując zajęcia (zarówno dla dzieci jak i młodzieży) sprawdź, czy jest tam łatwy **dostęp do toalety**, oraz czy jest ona bezpieczna dla małych dzieci.

Potrzeba bezpieczeństwa – jest bardzo ważna. Animator musi postarać się możliwie szybko wzbudzić zaufanie uczestników animacji.

U dzieci potrzeba bezpieczeństwa objawia się postawą lęku, nieśmiałości. Dla dzieci animator jest osobą obcą, często małe dzieci potrzebują wiele czasu by „oswoić” się z nową osobą. Ponadto małe dziecko może odczuwać, że zostało porzucone przez rodzica. Jeśli dziecko się boi, nie będzie potrafiło się dobrze bawić.

Nastolatki z kolei często podchodzą z dużą rezerwą do „dorosłych”. Aby czuły się dobrze i chcieli czynnie uczestniczyć w prowadzonych zajęciach, animator musi zyskać ich autorytet.

Oprócz samej osoby animatora, wpływ na zaspokojoną lub niezaspokojoną potrzebę bezpieczeństwa ma środowisko dziecka/młodzieży. Jeżeli jego w jego rodzinie, przedszkolu, szkole, grupie rówieśniczej są sytuacje stresujące, przejawy agresji, przemocy, problemy zdrowotne, problemy interpersonalne, wówczas jego osobowość jest rozchwiana i nie ma stabilizacji i spokoju.

Animatorze pamiętaj:

- jeśli masz naprawdę maleńkie **dziecko**: nie podchodź do niego od razu, nie bierz na ręce – **daj czas by się przypatrzyło, oswoiło**. Zaproś do zabawy rodzica, by dziecko mogło w każdej chwili zwrócić się do niego, by miało w nim oparcie
- zapraszaj do uczestnictwa ale **nie naciskaj za mocno**, niech dziecko/młodzież nie odczuwa przymusu, strachu
- tłumacz jasno i dokładnie na czym polegać będzie dana zabawa, gra itp. **Ludzie boją się tego, czego nie znają**
- wybierając miejsce animacji – **sprawdź czy jest tam bezpiecznie**. Są ludzie którzy kochają adrenalinę, jednak zawsze trzeba „mieć swój strach pod kontrolą”, dlatego kiedy np.: uczestnik wchodzi na linę by się wspinać – to jest ok., ale niech reszta grupy nie czeka stojąc nad przepaścią
- **uśmiechaj się szczerze, miej otwartą pozycję**¹⁵ – to zawsze wzbudza zaufanie

Potrzeba przynależności – dziecko w pierwszej kolejności przynależy do rodziców, z czasem dobiera sobie grupy rówieśników, sąsiadów, znajomych z danego środowiska (czasem pozytywnego jak np.: grupy artystyczne, sportowe, harcerskie, a czasem negatywnego jak np.: osiedlowi chuligani, subkultury, pseudokibice itp). Przynależność do danej grupy determinuje zachowanie jednostki. Często nie chce się ona „wybijać” od innych, wyróżnić, postąpić inaczej.

Dla animatora jest więcej to istotne w dwóch kwestiach. Po pierwsze: dana animacja może „chwycić” w kilku grupach, w których uczestnicy są w podobnym wieku, mają podobne zainteresowania, wartości, cechy charakteru, gdy nagle zdarzy się grupa, która pozornie jest podobna, ale okazuje się zupełnie nie zainteresowana ową animacją. Druga sprawa do kwestia liderów w grupie. Z jednej strony lider może być czynnikiem pomocniczym: motywującym pozostałych uczestników do udziału, pomagającym w realizacji, z drugiej strony: grupa widząc brak zainteresowania lidera (liderów) danym działaniem, również nie podejmuje akcji.

Animatorze pamiętaj:

- **grupa ma być twoim sprzymierzeńcem**. Nie dopuść do sytuacji: ja-animator, oni-uczestnicy. Ale **nie staraj się na siłę dołączyć do grupy** (stać się „jednym z nich”), **bądź sobą** – dzieci bezbłędnie potrafią wykryć fałsz w zachowaniu dorosłych
- nigdy **nie traktuj grup ani jednostek szablonowo**
- potrzeba kontaktu społecznego z innymi rówieśnikami najsilniej przeżywana jest w wieku dorastania. Są one intensywne, obejmują kontakty koleżeńskie, przyjaźnie, udział w tzw. „paczkach” oraz sympatie między dziewczętami i chłopcami. **Uwzględnij relacje między osobami** np.: dzieląc grupę na podgrupy, czy wyznaczając zadania
- **jeżeli lider będzie przeciw Tobie, znajdź na niego sposób**, ale zawsze pozytywną drogą – przymus i negatywne emocje zawsze wywrą odwrotny skutek.

Potrzeba akceptacji – jest równie ważna jak potrzeba przynależności i kontaktu emocjonalnego. Przejawia się ona w każdym okresie rozwoju człowieka nie tylko u dzieci i młodzieży, ale i u dorosłych. Każdy pragnie nie tylko pozostawać w bliskim kontakcie emocjonalnym z rodziną, otoczeniem i różnymi grupami społecznymi, ale pragnie zwracać na siebie uwagę, być pozytywnie ocenianym, coś znaczący. Potrzeba akceptacji jest szczególnie silna u małego dziecka. Jest ono słabsze od otoczenia,

¹⁵ postawy ciała, pozycje, gesty – omówione zostały w temacie nr 2, poświęconym Mowie Ciała

zarówno fizycznie jak i psychicznie. Jeśli dorosły stale daje do zrozumienia dziecku, że jest nieumiejętne, krytykuje jego samodzielne poczynania bardzo łatwo może wytworzyć u dziecka poczucie małej wartości. Dziecko, szczególnie małe, nie potrafi przeciwstawić się ocenie dorosłych, jego samoocena kształtuje się pod wpływem ich opinii. Nie można jednak przesadzić w drugą stronę. Nadmierne chwalenie dziecka za każdą drobnostkę sprawia, że dziecko przestaje temu wierzyć, zwłaszcza gdy skonfrontuje to z rówieśnikami (i okaże się że wcale nie rysuje najładniej na świecie kotka, ani nie wiąże najszybciej sznurowadeł). Opinie i oceny powinny być formułowane stosownie, najsluszniej jest poddawać ocenie poszczególne, konkretne zachowanie, czyn, wytwór pracy, próbować znaleźć pozytywne elementy. Należy pamiętać, że dorośli stają się współtwórcami poczucia własnej wartości – mogą spowodować, że będzie zaniżona, lub zawyżona.

Niezaspokojenie potrzeby akceptacji powoduje napięcie psychiczne, pod może prowadzić do rezygnacji z wysiłku i dezorganizacji jego działań. Może wywołać w psychice dziecka trwałe skutki w postaci nie wytworzenia się.

Animatorze pamiętaj:

- nigdy **nie oceniasz uczestników** (ich osoby)
- **oceniasz działania uczestników z dużym rozmysłem**
- niezaspokojenie potrzeby akceptacji powoduje napięcie psychiczne i może doprowadzić do rezygnacji z uczestnictwie w zajęciach
- dbaj o akceptację jednostek w grupie, możesz wpływać na to, że ktoś stanie się bardziej lubiany (lub mniej – ostrożnie!!!)
- niebezpieczeństwo czyha też na Ciebie – jednostka/grupa może nie dać ci odczuć, że Cię akceptuje (nie będziesz się czuć doceniony) lub co gorsza pokaże iż Cię nie akceptuje – ale Ty jesteś w pracy i musisz wywiązywać się z powierzonych zadań z równą starannością, uprzejmością i zaangażowaniem

Potrzeba poznawcza – najwidoczniejsza jest u małych dzieci, które wszystko pragną zobaczyć, dotknąć, spróbować za pomocą jak największej ilości zmysłów. Jednak z biegiem lat zmienia się obszar rozpoznania. Całe jednak życie, człowiek jest (mniej lub bardziej) ciekawy tego, co dzieje się wokół niego. Animator w swojej pracy proponuje różnego rodzaju zajęcia, które właśnie będą wzbogacać wiedzę, umiejętności, poszerzać horyzonty, albo po prostu dawać radość dzięki nowym doznaniom. Nie wszystkie jednak jednostki będą równie entuzjastycznie podchodzić do nowości. Ale jak już wyżej zostało wspomniane, jeżeli odpowiednio zostanie dana czynność wytłumaczona, wyjaśniona, pokazana – ciekawość przewycięży obawy czy negatywne myśli.

Animatorze pamiętaj:

- **małe dzieci uwielbiają odkrywać**. Przygotuj dla nich zabawki, zabawy, gry edukacyjne, rozwijające, stymulujące. Nie zapomnij ich objaśnić
- **nastolatki i młodzież również lubią sami poznawać i doświadczać** – opracowując dla nich animacje – uwzględnij ten fakt, nie rób wszystkiego za nich, niech mają swój wkład.

Potrzeba aktywności - wiąże się z potrzebą poznawczą. Niektóre jednostki przejawiają silniejszą potrzebę aktywności, inne natomiast słabszą. Różnice te wynikają m.in. z indywidualnych właściwości organizmu i układu nerwowego, sposobu wychowania (np. jeśli nadaktywność dziecka była tłumiona, lub dzieci naśladują – zatem jeśli rodzice czy inny autorytet jest z natury spokojny lub energiczny-rzutuje to na zachowanie dziecka).

Animator, jak sama nazwa wskazuje, ma animować czyli „ożywiać”, pobudzać jednostkę do działań, do zabawy, nauki, aktywności ruchowej, różnych form realizacji zainteresowań, zamiłowań. Powinien czuwać nad animacją była nie tylko swobodna, wesoła, ale także by była zorganizowana, doprowadzona do końca, przebiegała zgodnie z zasadami (regułami gry, zasadami bezpieczeństwa).

Animatorze pamiętaj:

- nie każdy aktywny uczestnik ma ADHD¹⁶ – **niektórzy są pełni energii – wykorzystaj to!**
- jak każdy masz swoje ulubione zajęcia i zabawy, ale **staraj się by Twoje animacje były różnorodne** pod względem form, tematyki, zakresu itp.
- prowadząc ciąg działań pamiętaj by **przeplatać elementy dynamiczne z elementami statycznymi** (potrzeba odpoczynku!)

Potrzeba samodzielności – już od najmłodszych lat dziecko stara się próbować działać samodzielnie. Pracując animator musi starać się nie wyręczać uczestników zajęć, nie podsuwać im wszystkiego „na tacy”, motywować do aktywności bez pomocy. Nastolatki i młodzież szczególnie potrzebują pola, by „działać na własną rękę”. Starsze dzieci, docenią przyjęcie postawy partnerskiej, animator musi jednak stale pilnować by nie zostały przekroczone pewne granice i by nie stracić szacunku.

Animatorze pamiętaj:

- **pozwalając grupie działać samodzielnie cały czas musisz czuwać nad ich bezpieczeństwem** (fizycznym i psychicznym)
- jeśli jesteś pewny siebie, możesz sprawiać wrażenie, że wszystko sam zrobisz najlepiej i uczestnicy nie będą chętni do działania bez twojego udziału
- nie będą też chcieli robić nic bez twojej pomocy, jeśli Twój autorytet jest za duży i obawiają się, że sami nie zrobią tego wystarczająco dobrze

Potrzeba posiadania – już od najmłodszych lat człowiek uczy się, że posiada pewne rzeczy gdyż są potrzebne, użyteczne, albo dlatego, że się podobają, dają radość, satysfakcję, dumę itp.

Dziecko musi uczyć się posługiwania się posiadaną rzeczą, właściwym używaniem, dbaniem o nią. Musi też zrozumieć zasady prawa własności. Ich poziom socjalizacji jest bardzo niski, dlatego nie rozumieją, że nie mogą sobie zabrać czegoś, co nie jest ich oraz czasem nie potrafią się dzielić.

U starszych dzieci pojawia się inny problem. Osoba jest świadoma, iż dana rzecz nie należy do niej, ale chęć posiadania jej jest tak silna, że powoduje działania społecznie negatywne np. kradzież.

Animator w swojej pracy musi więc uwzględnić wiek uczestników, ich świadomość związaną z posiadaniem by przygotować odpowiednio rekwizyty do animacji, ich ilość, jakość itp.

Animatorze pamiętaj:

- **sprawdź czy produkty, których używasz do animacji są przeznaczone do twojej grupy**
- **naucz się rozwiązywać konflikty** dotyczące posiadania, np.: „bo on mi zabrał zabawkę”, „bo tu jest za mało i nie możemy się podzielić...”
- **przed zajęciami przypomnij uczestnikom, iż rzeczy należy szanować**
- **po zajęciach sprawdź czy nic się nie popsuło, nie stanowi zagrożenia, nic „nie zginęło”**

Potrzeba seksualna – ujawnia się dopiero w procesie dojrzewania. Jednakże już u małych dzieci naturalną kolejnością „odkrywania świata” jest zainteresowanie płcią przeciwną. Dzieci bawiące się „w doktora” nie są niczym niewłaściwym, ale kiedy chcą się bawić w to nastolatki – sprawa może być poważna. Rolą animatora nie jest edukacja seksualna, musi on jednak mieć świadomość procesów oraz niebezpieczeństw związanych z utraceniem kontroli nad stosunkami damsko-męskimi podczas pełnienia przez niego funkcji opiekuna grupy.

¹⁶ ADHD - Zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi. objawiający się przede wszystkim brakiem wytrwałości w realizacji zadań wymagających zaangażowania poznawczego (skupienia), tendencją do przechodzenia od jednej aktywności do drugiej bez ukończenia żadnej z nich oraz zdezorganizowaną, słabo kontrolowaną nadmierną aktywnością [wg encyklopedii]

Animatorze pamiętaj:

- **rozmowy dzieci o różnicach płci są rzeczą naturalną** a nie wstydliwą, nie obawiaj się odpowiadać im na pytania. Jeśli czujesz się niekompetentny w „uświadamianiu” – poinformuj o tym opiekunów dziecka
- **zwracaj uwagę na strój uczestników animacji:** w przypadku dzieci: zdarza się że dziewczynka źle założy spódniczkę i widać jej majtki, a chłopczyk postanowi ściągnął spodenki bo mu się ciepło zrobiło. w przypadku starszych: wyzywające ubranie może odwracać uwagę uczestników od zajęć
- **pozwalając uczestnikom na oddzielenie się od grupy, miej na uwadze iż „pary” mogą to wykorzystać w innych, niż podane przez Ciebie, celach.**
- **możesz proponować (nigdy zmuszać!) zajęcia które integrują, budują więzi, zaspokajają potrzebę bliskości z drugim człowiekiem (także fizyczną), ale zawsze upewnij się, że nie jest to dla nikogo zbyt intymne**

Potrzeba sensu życia - Ludziom dorosłym nie wystarcza na ogół istnienie dla samego istnienia, nie wystarcza życie z dnia na dzień czy realizacja krótkofalowych celów, stawia sobie dalsze cele, planuje. Dziecko natomiast nie potrafi myśleć perspektywnie, tego należy go nauczyć. Rodzic, uświadamiając dziecku np. potrzebę jedzenia owoców i warzyw, połykania witamin, ukazuje jak dbać o zdrowie. Animator pokazując różne formy zajęć i zabaw, ma szansę pokazać, jak można cieszyć się życiem, jak realizować wartości najcenniejsze, takie jak: prawda, dobro, piękno, miłość, działanie na rzecz innych, a równocześnie jak doskonalić własną osobowość i sprawić by życie było piękne.

Animatorze pamiętaj:

- masz niesamowitą okazję sprawdzić, że czyjeś życie nie będzie przeciętne, że przeżyje coś wspaniałego i będzie chciał to kontynuować także poza Twoimi zajęciami!

1.2 Animacja a potrzeby dorosłych

Każdy człowiek ma swoje potrzeby - psychologiczne, fizjologiczne i społeczne; ich nasilenie jest zróżnicowane indywidualnie. Prawidłowe zaspokojenie każdej z nich jest warunkiem zachowania zdrowia i dobrego samopoczucia. Potrzeby wyznaczają cele, stanowią motywy pracy, walki i zabawy. Dzięki nim człowiek dąży do prawdy i sprawiedliwości, wybiera partnera, przyjaciół, reaguje, działa.

Zachowanie człowieka określone jest przez dwa prawa: prawo homeostazy i prawo wzmocnienia. **Prawo homeostazy** - mówi o dążeniu do równowagi potrzeb niższego rzędu. Oznacza to, że niezaspokojenie potrzeb niższego rzędu narusza ustaloną równowagę organizmu człowieka, zaś ich zaspokojenie przywraca tę równowagę i likwiduje stan napięcia.

Prawo wzmocnienia - odnosi się do potrzeb wyższego rzędu, tłumaczy, iż zaspokojenie wyższych potrzeb nie powoduje ich zaniku, lecz wręcz przeciwnie, człowiek odczuwa je jako przyjemne i dąży do ich wzmocnienia. Czyli muszą być zaspokojone przede wszystkim potrzeby niższego rzędu, aby było możliwe zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu

Próbując wykazać, jak potrzeby wpływają na pracę animatora z ludźmi niniejsze opracowanie odwoła się do piramidy potrzeb A. Masłowa, którą łatwo dostosować do różnych dziedzin życia.

Potrzeby fizjologiczne, są najbardziej pierwotne, można przyjąć, że związane są z pięcioma elementami: powietrzem, pokarmem, wodą, snem i rozmnażaniem.

Badania wskazują, iż **niedobór tlenu wpływa ujemnie** nie tylko na procesy somatyczne, ale także na stan psychiczny człowieka. może wywołać czasową zmianę postaw, znaczne zmniejszenie krytycyzmu, a nawet poważną dezorganizację osobowości.

Nieugaszone pragnienie może prowadzić do odwodnienia i mieć poważne konsekwencje. Odwodniony człowiek szybciej się męczy, wolniej reaguje na to, co dzieje się dookoła, może mieć bóle i zawroty głowy, skurcze i bóle mięśni, a nawet zemdleć.

Głodny człowiek może czuć się osłabiony, stracić dobry humor, reagować nerwowo a nawet agresywnie („Polak głodny, Polak zły”).

Sen jest niezbędny organizmowi do jego prawidłowej regeneracji fizycznej i właściwego funkcjonowania psychicznego. Pozostawanie przez dłuższy czas bez snu może zmieniać wiele różnych reakcji fizjologicznych i psychologicznych. Pojawia się zmęczenie, bóle głowy, drżenie, zniekształcenia percepcji, trudności w koncentracji uwagi, zaburzenia orientacji, utrata pamięci krótkotrwałej, a u niektórych ludzi myśli paranoidalne i żywe halucynacje.

Brak odpowiedniej ilości odpoczynku, zwiększona ilość odbieranych bodźców zmysłowych, nadmierna aktywność ruchowa oraz silne pobudzenie emocjonalne **mogą sprzyjać występowaniu zmienionych stanów świadomości**. Konieczność długotrwałego utrzymywania czujności (np. długotrwały taniec, stany strachu czy paniki, czy też momenty skrajnie silnej emocji, zarówno pozytywnej jak i negatywnej) może powodować halucynacje lub zniekształcenie percepcji.¹⁷

„**Popęd seksualny**, w odróżnieniu od innych popędów biologicznych, nie jest niezbędny do przetrwania jednostki. Może być wzbudzony przez prawie każdy bodziec, jaki tylko można sobie wyobrazić, a jego wzbudzenie jest równie aktywnie poszukiwane, jak i jego redukcja”.¹⁸ „Istnieje możliwość oddzielenia przeżyć związanych z zaspokojeniem potrzeby seksualnej od jej pierwotnego celu biologicznego. Rozszerza to znacznie zakres wpływu napięcia związanego z potrzebą seksualną. **Napięcie to może wpływać na wszelkie formy czynności człowieka, modyfikując je, dynamizując lub tamując, w zależności od splotu aktualnych warunków wewnętrznych i zewnętrznych**”.¹⁹

W historii rozwoju cywilizacji, historii sztuki, literatury można zetknąć się z biografiami uczonych, badaczy, pisarzy, malarzy, rzeźbiarzy, którzy wykonywali swoje prace, realizowali swoje potrzeby intelektualne, estetyczne, twórcze mimo, że ich potrzeby biologiczne nie były zaspokojone. U człowieka opanowanego silnym dążeniem do osiągnięcia celu o charakterze naukowym bądź opanowanego pasją tworzenia potrzeby te mogą być okresowo zredukowane do minimum. Jednakże wydaje się, iż permanentne niezaspokojenie potrzeb fizjologicznych (na pierwszym planie głodu fizjologicznego ale też potrzeby snu, odpowiedniej temperatury, unikania bólu, oddychania) angażuje całą uwagę, aktywność człowieka by taką potrzebę zaspokoić.

Działania animatora są skazane na niepowodzenie, jeśli uczestnicy animacji nie będą mieli zaspokojonych najniższych potrzeb. O ile dzieci, nie zawsze są świadome czego im brakuje, tak dorośli (na ogół) potrafią określić czego potrzebują i odważnie się tego domagać (są od tej reguły wyjątki, np. są osoby na tyle nieśmiałe i niepewne siebie, że np. choćby burczało im w brzuchu, nie poproszą o przerwę na posiłek).

Każdy człowiek jest wyposażony z niezbywalne atrybuty: w wolność, odpowiedzialność, wybór i umiejętność przekraczania własnych ograniczeń. (ten najmocniej związany z rozwojem człowieka). Posiadanie tych atrybutów sprawia, że niemożliwe staje się narzucenie człowiekowi zachowań niezgodnych z jego potrzebami”.²⁰

 Animatorze pamiętaj:

Planując i prowadząc zajęcia, musisz wziąć to pod uwagę iż umożliwienie zaspokojenia pierwotnych potrzeb, związanych z:

¹⁷ P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, Psychologia i życie, Warszawa 1997, s. 27

¹⁸ Zob. tamże, s. 344.

¹⁹ K. Obuchowski, Psychologia dążeń ludzkich, Warszawa 1967, s. 152.

²⁰ http://www.bryk.pl/teksty/studia/pozosta%C5%82e/psychologia/18526-teoria_potrzeb_abrahama_maslowa_a_%C5%BCycie_codzienne_przeci%C4%99tnego_polaka.html, z dn.20.01.2011.

- powietrzem – prowadząc animacje **wewnątrz budynku należy zadbać o odpowiednie przewietrzenie i temperaturę**. Natomiast na zewnątrz: również o temperaturę (na mrozie czy w upale ciężko „złapać oddech”)
- pożywieniem (pokarmem i wodą) – **głodny i spragniony uczestnik nie będzie brał udziału w zajęciach z chęcią i zaangażowaniem**, będzie miał problemy wynikające z fizjologii człowieka. Uważaj na to co je i pije uczestnik zajęć. zwłaszcza **uważaj na alkohol i środki odurzające!**
- snem, odpoczynkiem – **animacja musi uwzględniać odpoczynek w trakcie jej realizacji. Ważna jest też pora** np. zbyt wcześnie rano – ludzie na wakacjach na ogół są jeszcze zbyt zaspani by skupić się na określonych czynnościach, czas po obiedzie nie jest dobry na dużą aktywność fizyczną itp.
- rozmnażanie – czy raczej seksualność – **grupa koedukacyjna będzie zupełnie inaczej działać niż grupa, w której wszyscy uczestnicy są tej samej płci. Kontakty damsko-męskie również będą wpływały na relacje w grupie.**

Potrzeba bezpieczeństwa – pojawia się po zaspokojeniu elementarnych potrzeb, jest szeroko rozumiana: od bezpieczeństwa fizycznego po psychiczne i emocjonalne.

Bezpieczeństwo fizyczne – obawa o utratę zdrowia i życia.

Bezpieczeństwo to **można zapewnić poprzez**: dobór odpowiedniego miejsca animacji, odpowiednie czynniki atmosferyczne, temperaturę, oświetlenie, podstawowe wygody, czystość, zapewnienie odpowiedniego wyżywienia i miejsca wypoczynku, a także w razie potrzeby możliwości skorzystania z pomocy, głównie lekarskiej.

Bezpieczeństwo psychiczne – w strefie: osobistej i społecznej, obejmuje:

wolność decyzji i wyboru, poczucie własnej wartości, potrzebę szacunku, poczucie przydatności, możliwość aktywności i rozwijania własnych zainteresowań, poprawnego kontaktu z rodziną i z najbliższym otoczeniem. W animacji **można to zapewnić** poprzez: danie wolnego wyboru, omijanie sytuacji przymusowych (zmuszanie do udziału w zajęciach, wybieranie „przymusowego ochotnika”), **szacunek** (wzajemny!), stosowanie pochwał, a przede wszystkim **empatyczne podejście do każdego** uczestnika.

Animatorze pamiętaj:

- jesteś osobą nową dla grupy, musi zdobyć zaufanie, sympatie i szacunek, autorytet by łatwo i efektywnie współpracować
- bądź otwarty, szczery, empatyczny!
- zadbaj o bezpieczeństwo fizyczne uczestników
- zrób co w swojej mocy, by dać im poczucie bezpieczeństwa psychicznego (i emocjonalnego).

Potrzeba przynależności do grupy, bliskich stosunków, wsparcia, przyjaźni

Człowiek jest istotą stadną (społeczną). Potrzebuje kontaktu z drugim człowiekiem. Od dziecka uczy się życia w społeczeństwie. W dorosłym życiu potrafi koegzystować z innymi, ale to, jak te relacje wyglądają, uwarunkowane jest wieloma sprawami, takimi jak: cechy charakteru (inaczej będzie zachowywać się samotnik, inaczej tzw. duszą towarzystwa), aktualny stan ducha (nastroj, uczucia np. szczęśliwa osoba z chęcią będzie działać aktywnie, a osoba smutna, z problemami tej chęci wyrażać nie będzie), możliwości i ograniczenia (np. zdrowotne), zdolność i umiejętność adaptacji - dopasowania się do otaczającej rzeczywistości i zmieniającej się sytuacji, stopień asymilacji z grupą, i innych.

Można przyjąć, że zdrowy, dojrzały emocjonalnie człowiek respektuje potrzeby swoje i innych ludzi. Jest dobrze przystosowany społecznie - stara się utrzymywać dobre kontakty z innymi ludźmi, jest względnie stały w utrzymywaniu związków emocjonalnych. Jest przy tym autonomiczny, nie zabiega o akceptację innych za wszelką cenę. Akceptuje siebie samego. Jest tolerancyjny.

W grupach animacyjnych dochodzi do zetknięcia się różnorodnych dążeń osobistych i doświadczeń, innych oczekiwań wobec zajęć, innych sposobów na działanie, ekspresję itp. Można jednak przyjąć,

że człowiek decydując się na udział w animacjach, chce się miło spędzić czas z innymi ludźmi, poznając nowe rzeczy lub powtarzając poznane i lubiane.

Animatorze pamiętaj:

- pomóż grupie zintegrować się, stwórz dobrą atmosferę
- sam także się zintegruj
- nie dopuść do konfliktu w grupie,
- czuwaj by nikt nie czuł się odrzucony
- istotą stosunków międzyludzkich jest kontaktowanie się

Potrzeba uznania, szacunku, poczucie własnej wartości, statusu społecznego, sławy, pragnienie potęgi i dominacji –

Rolą animatora jest takie zorganizowanie zajęć, by człowiek miał poczucie, iż to co robi jest „fajne”, jest pozytywne dla niego i dla grupy, jest prestiżowe (podoba się innym). Często podczas spędzania wolnego czasu ludzie chcą przeżyć coś niezwykłego, dokonać jakiś wyczynów, poczuć się wolnym od trosk i obowiązków dnia codziennego.

Niebezpieczeństwem nadmiernego przyzwolenia na szaleństwo, samodzielne działanie wybijające się z pośród innych musi być kontrolowane przez animatora, by nie dominowało innych i nie ograniczało ich aktywności.

Animatorze pamiętaj:

- **szanuj** innych wówczas oni będą szanować Ciebie
- **nie atakuj**, jeśli chcesz wyrazić negatywną opinię, **krytyka zawsze musi dotyczyć działania a nie działającego**
- **dostosowuj zajęcia** do statusu społecznego, możliwości i chęci grupy
- **daj możliwość wykazania się** ale pilnuj by nie było jednego lidera, lecz każdy miał okazję do pokazania się

Potrzeba samorealizacji

Wyraża się w dążeniu człowieka do rozwoju swoich możliwości poznawczych (wiedzy, rozumienia, ciekawości) i estetycznych (harmonii i piękna) dlatego odpowiednia animacja może najbardziej zaspokoić tę potrzebę.

Animatorze pamiętaj:

- **prowadź zajęcia oryginalnie, inteligentnie, na wysokim poziomie**
- **umożliwiaj jak najbardziej różnorodne formy, tematykę, zakres**
- **motywuj do działania**
- **zachęcaj do tego, by uczestnicy sami także szukali „nowych dróg”**
- **dbaj o estetykę prowadzonych przez siebie zajęć**

1.3 Rola animatora w dbaniu o zaspokajanie potrzeb

Wskazówki przydatne do określenia, jak jest rola animatora znajdują się w pierwszym rozdziale tego tematu. Podsumowując, animator:

- pamięta by w pierwszej kolejności pomóc w zaspokojeniu potrzeb niższych (fizjologicznych)
- organizuje odpowiednie warunki do zaspokajania potrzeb (i niższych i wyższych)
- motywuje do działania
- zapewnia atmosferę akceptacji, życzliwości i wzajemnego szacunku

1.4 Jak wykorzystać do animacji teorię potrzeb

Wiedza o wpływie działań zakłócających homeostazę i roli niezaspokojonych potrzeb fizjologicznych na psychikę była i jest wykorzystywana w **oddziaływaniach manipulacyjnych**, służących określonym celom. W animacji może to być wykorzystywane w następujący sposób:

Niezaspokojenie potrzeb fizycznych powoduje iż uwaga skierowana jest na jak najszybsze zlikwidowanie tego stanu

Co to oznacza dla animatora:

- animator hamując, utrudniając lub ułatwiając zaspokojenie potrzeb, może sterować aktywności, motywacją do osiągnięcia celu itp: pozytywnie (motywując do działania i obiecując nagrodę np.: „Im szybciej to zrobimy, tym szybciej będziemy mogli iść odpocząć/napić się”) lub negatywnie (opowiadając o tym, co zrobić by uniknąć kary np.: „nie pójdziemy na kolację, dopóki...”)
- zaspokojenie potrzeb może zapewnić mu sympatię („ale nam Pani załatwiła super deser!”)
- „seksowny” animator może mieć łatwiej w zainteresowaniu grupy/jednostki swoją osobą
- animacje reklamowane o pod kontekście erotycznym będą miały więcej zwolenników²¹ rozliczne ograniczenia, które nadają czynnościom seksualnym smak owocu zakazanego i wzmagają ich atrakcyjność

Manipulacyjne wykorzystywanie potrzeby bezpieczeństwa.

powoduje iż osoba czuje się niepewnie, ma problemy ze skupieniem się na animacji.

Co to oznacza dla animatora:

- pokazanie iż animator kontroluje zasady bezpieczeństwa fizycznego, mogą przełamać bariery
- zapewnienie bezpieczeństwa psychicznego ułatwia nakłonienie do wspólnych działań
- wywołanie braku poczucia bezpieczeństwa fizycznego stworzyć u manipulowanych odpowiednie (wykorzystywane do swoich celów) postawy by przywrócić poczucie bezpieczeństwa

Potrzeby afiliacji

odnoszą się do relacji człowieka z otoczeniem: t.j. nawiązywanie bliskich kontaktów z ludźmi, miłość, przyjaźń, przywiązanie, akceptacje, porozumiewanie się.

Co to oznacza dla animatora:

- animator ma pewien wpływ na to, jak człowiek dopasuje do środowiska, grupy społecznej, **jaka grupa zintegruje się**. Animator w pewnym stopniu ma sterować tym procesem
- ułatwiając **kontakty między ludźmi**, zwiększa chęć uczestnictwa w animacji
- może stosować **Regułę Wzajemności**. „Jest ona bardzo powszechna we wszystkich kulturach ludzkich. Wszyscy członkowie społeczeństwa są od dzieciństwa trenowani w podporządkowaniu się jej, pod sankcją społecznego potępienia za jej łamanie. Ludzie unikają tych sankcji, albowiem społeczna aprobata implikuje akceptację tego, co mają do zaoferowania, a świadomość, że nie zostaną odrzuceni z powodu niestosowności swojego postępowania

²¹ **O manipulacjach opartych na potrzebie seksualnej:**

K. Obuchowski stwierdza, że „Człowiek dąży do zdobycia walorów seksualnych lub choćby do wywołania u drugich wrażenia, że je posiada — dla podniesienia swojej pozycji społecznej”. Obecnie seks nie tylko sam jest obiektem sprzedaży (erotyka, prostytucja, pornografia), lecz także pomaga sprzedawać niemal wszystko, co można z nim skojarzyć, od produktów materialnych po wytwory niematerialne. Bodźce seksualne występują w mediach, w reklamie, na ulicach itd. Z reguły wykorzystywane są zdjęcia lub sceny z udziałem kobiet, wokół których kreuje się aurę erotyzmu: mocny makijaż, z kolorów dominuje czerwień, błysk światła, mrok. Ma to sprawić, aby modelki stały się obiektem pożądania i spełniały kilka funkcji. Po pierwsze mają przyciągnąć uwagę odbiorcy, po drugie zadaniem ich jest zasygnalizowanie sukcesu mężczyzny, któremu towarzyszą (podobnie jak np. samochód), a po trzecie mają dopełniać kontekst erotyczny przekazu. W pierwszym przypadku produkt reklamuje się z nadzieją, że obejmie go część pożądania odczuwanego wobec kobiety.[. I. Zabielska, Naprawdę jaka jest. Cztery reklamowe stereotypy kobiet. w: "Businessman" nr 4/1997, s. 77.]

zapewnia duże poczucie bezpieczeństwa.(...).Reguła wzajemności wymaga od człowieka, by za otrzymane od kogoś dobro odwdzińczył się w podobny sposób. Dzięki „obligowaniu odbiorcy do przyszłego odwdzięczenia się, reguła ta pozwala jednostce na ofiarowanie innemu człowiekowi jakiegoś dobra bez ryzyka jego bezpowrotnej utraty. Poczucie zobowiązania do przyszłego odwdzięczenia się pozwala ludziom na inicjowaniu różnego rodzaju łańcuchów wymiany, transakcji i związków, które są ogólnie korzystne i dla nich i dla społeczeństwa jako całości”.²²

- może stosować **zasadę wycofywania się** („drzwiami w twarz”). Polega ona na tym, że zamiast oferować przysługę prowokującą do wzajemności, manipulator dokonuje ustępstwa na rzecz partnera prowokując go, aby i on ustąpił. Rozpoczynając od dużej prośby (która na pewno spotka się z odmową), osoba prosząca wycofuje się z niej do prośby mniejszej, na spełnieniu której od samego początku jej zależało, znacznie podnosząc prawdopodobieństwo rozwoju wypadków po swojej myśli.
- animator może manipulować **opinią** grupy w określonych sytuacjach
- może **uogólniać** i generalizować odnosząc się do szerszej grupy („wszyscy zawsze lubili tę zabawę..”)
- może korzystać z zasady, że jak jedną osobę uda się namówić do działań, to za nią „pójdzie” reszta.
- może wpływać na emocje odwołując się do różnych czynników znanych uczestnikom poprzez różne bodźce

Potrzeby szacunku i uznania, prestiżu we własnych oczach i w oczach innych ludzi; respektu i uznania ze strony innych ludzi, dobrego statusu społecznego, sławy, dominacji, zwracania na siebie uwagi, pragnienie potęgi, wyczynu i wolności.

Co to oznacza dla animatora:

- animator ma pewien wpływ na to, jak człowiek będzie w grupie postrzegany, może sterować opinią
- nie może upokarzać uczestnika/ów by podnieść wartość swojej osoby lub zajęć
- nie może stosować techniki „obniżania własnej wartości” – polegającej na tym, iż próbuje przekonać uczestnika, iż nie uczestnicząc czy zaprzestając animacji, krzywdzi osobę animatora. Animator wzbudza w uczestniku współczucie i i powoduje podniesienie własnej samooceny uczestnika („beze mnie im się nie uda”)
- kojarzenie siebie i swoich animacji z czymś, co jest już znane i lubiane musi być stosowane z rozwagą
- może wyrobić dumę z uczestnictwa w animacjach
- animator może wprowadzić rozmaite zewnętrzne symbole osiągnięć (plakietki, tytuły, dyplomy)
- animator powinien skoncentrować się na charakterze animacji, zapewniając uczestnikom ambitne i ciekawe zadania i możliwości po to, by mieli poczucie sukcesu

Potrzeby samorealizacji wyrażają się w dążeniu człowieka do rozwoju swoich możliwości;

Co to oznacza dla animatora:

- powinien kierować aktywność uczestników do różnych zadań
- musi mieć świadomość, że wpływa za zainteresowania i ostrożnie nimi sterować
- pamiętać, że animuje (zachęca do zabawy) ale nie przymusza i działa wg własnych pragnień, bez uwzględnienia potrzeb uczestników.

1.5 PS. Potrzeby animatora

Oczywiście animator, jak każdy człowiek odczuwa te same potrzeby, o których traktuje cały temat. Jest jednak kilka elementów, które można scharakteryzować w odniesieniu tylko do animatora.

²² R. Cialdini, Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka, Gdańsk 1994, s. 64.

Potrzeby animatora:

- biologiczne – animator także potrzebuje odpoczynku od pracy, odpowiedniego posiłku itp.
- bezpieczeństwa – obejmuje pewność zarobku, warunków pracy, pomocy, oparcia emocjonalnego
- kontaktów, integracji – z grupą, pracownikami, kierownikami itd.
- uznania i awansu – przez uczestników oraz kierownictwo
- osiągnięć – podnoszenia sobie poprzeczki, stawiania poważnych celów
- aktywności – tu też nowości
- rozwoju – podnoszenia kwalifikacji, poszerzania wiedzy i umiejętności
- samorealizacji – wykorzystania posiadanych zdolności, wiedzy itp.

Legenda:

Najważniejsze zagadnienia

Ważne pojęcia

Bibliografia:

- http://www.bryk.pl/teksty/studia/pozosta%C5%82e/psychologia/18526-teoria_potrzeb_abrahama_maslowa_a_%C5%BCycie_codziennie_przeci%C4%99tnego_polaka.html
- http://www.ko.olsztyn.pl/elblag/WYCHOW_I_PROF/Potrzeby_psychiczne_dzieci.htm
- <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4662>
- I. Zabielska, Naprawdę jaka jest. Cztery reklamowe stereotypy kobiet. w: "Businessman" nr 4/1997.
- J. Kamieniak „Manipulacyjne wykorzystywanie potrzeb i motywacji człowieka”.
- K. Obuchowski, Psychologia dążeń ludzkich, Warszawa 1967.
- P. Litwicka „Metodyka i technika pracy animatora czasu wolnego”, Kraków 2010.
- P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, Psychologia i życie, Warszawa 1997.
- R. Cialdini, Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka, Gdańsk 1994.